

advokatas Saulius Dambrauskas

Vytauto pr.95/Donelaičio g.1, LT-44239 Kaunas

Tel. (8-37)321646, 868618325.

LR Aplinkos ministrui Kęstučiui Mažeikai
(įteikta 2019-06-17 įvykusio susitikimo metu)

DĖL MIŠKŲ KIRTIMŲ „NATURA 2000“ TERITORIJOSE

2019 m. birželio 17 d.

Kaunas

Iki šiol nėra pašalinta esama teisinė problema, kuri sąlygojo tiek Suinteresuotos visuomenės Grupės ieškinio prieš Vyriausybę, Aplinkos ministeriją ir Valstybinių miškų urėdiją inicijavimą, tiek ir Europos Komisijos pastabas dėl netinkamo 1985-06-27 Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 85/337/EB (iš dalies pakeista 1997-03-03 Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/11/EB) (toliau – **PAV Direktyva**) nuostatų įgyvendinimo.

I

Pagal esamą teisinį reguliavimą šiuo metu yra būtina gauti reikšmingumo išvadą, jeigu ūkinė veikla planuojama „Natura 2000“ teritorijoje. Egzistuoja tikrai ministro įsakymu dirbtinai sukurta teisės spraga, kuri vis tiek nesudaro teisinio pagrindo leisti vykdyti ūkinę veiklą galinčią turėti neigiamas pasekmes „Natura 2000“ teritorijoje saugomoms vertybėms ir atsisakyti reikalauti privalomos reikšmingumo išvados

1. Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ teritorijos yra įkurtos siekiant apsaugoti jose nustatytas gamtines vertybes.
2. Tačiau šiuo metu Lietuvoje „Natura 2000“ teritorijose yra vykdomi ir planuojami vykdyti tiek plynieji, tiek ir atrankiniai miško kirtimai, nors akivaizdu, jog tai nesuderinama su „Natura 2000“ teritorijų ir jų aplinkosauginės paskirties statusu.
3. Ši planuojama ūkinė veikla vykdoma nesikreipiant į atitinkamas *saugomų teritorijų institucijas* ir todėl negavus planuojamos ūkinės veiklos reikšmingumo „Natura 2000“ teritorijoms išvadų (toliau - **Reikšmingumo išvada**), kurių metu nustatoma, ar planuojamos ūkinės veiklos (pavyzdžiui, pagrindinių miško kirtimų) poveikis gali būti reikšmingas „Natura 2000“ teritorijai.

4. Tokiu būdu, pasinaudojant įstatymo spraga neteisėtai išvengiama ne tik Reikšmingumo išvados, bet ir faktiškai privalomo poveikio aplinkai vertinimo procedūrų.
5. Tiek Aplinkos ministerija, tiek ir jos pavaldume esanti Valstybinių miškų urėdija atsisako kreiptis į saugomų teritorijų institucijas dėl planuojamos ūkinės veiklos plynųjų ir atrankinių kirtimų neigiamo poveikio „Natura 2000“ teritorijoms reikšmingumo nustatymo. Tokiu būdu neteisėtai išvengiama nustatyti planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai reikšmingumą ir atlikti poveikio aplinkai vertinimą.
6. Remiantis 1992 m. gegužės 21 d. ES Tarybos direktyva dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos Nr. 92/43/EEB („Natura 2000“ Direktyva), 1985-06-27 Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 85/337/EB (iš dalies pakeista 1997-03-03 Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/11/EB) (PAV Direktyva) ir nacionaliniu teisiniu reguliavimu, į kurį perkeltos šių direktyvų nuostatos, **planuojant vykdyti ūkinę veiklą (tame tarpe ir miškų kirtimo ūkinę veiklą) Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ teritorijoje ar jai artimoje teritorijoje privalo būti nustatomas planuojamos ūkinės veiklos poveikio „Natura 2000“ teritorijai reikšmingumas. Dar daugiau, bet kokiems planams ir projektams, galintiems daryti reikšmingą poveikį Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ teritorijoms, privalo būti atliktas poveikio aplinkai vertinimas.**
7. Pagal „Natura 2000“ direktyvos 6 str. 3 d. *bet kokiems planams ir projektams, tiesiogiai nesusijusiems arba nebūtinai teritorijos tvarkymui, bet galintiems ją reikšmingai paveikti individualiai arba kartu su kitais planais arba projektais, turi būti atliekamas jų galimo poveikio teritorijai įvertinimas. Atsižvelgiant į poveikio teritorijai įvertinimo išvadas ir remiantis 4 dalies nuostatomis, kompetentingos nacionalinės institucijos pritaria planui ar projektui tik įsitikinusios, kad jis neigiamai nepaveiks nagrinėjamos teritorijos vientisumui ir, jei reikia, išsiaiškinusios plačiosios visuomenės nuomonę.*
8. Minėtų direktyvų nuostatos yra perkeltos į nacionalinį teisinį reguliavimą, tačiau palikta aukščiau minėta įstatymo spraga.
9. Pagal Saugomų teritorijų įstatymo 24(1) 10 d. *planai ir projektai, neskirti arba nebūtinai buveinių apsaugai svarbios teritorijos tvarkymui, bet galintys ją reikšmingai paveikti individualiai arba kartu su kitais planais ar projektais, turi būti tinkamai vertinami dėl galimo poveikio teritorijai Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatyme ar Vyriausybės tvirtinamame Planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tvarkos apraše nustatyta tvarka, atsižvelgiant į teritorijos gamtosauginius tikslus. Atsižvelgdamos į poveikio teritorijai vertinimą ir šio straipsnio 11 dalies nuostatas, valstybės ar savivaldybių institucijos ar įstaigos gali pritarti planui ar projektui tik įsitikinusios, kad planas ar projektas neigiamai nepaveiks nagrinėjamos teritorijos vientisumo, ir prireikus išsiaiškinusios visuomenės nuomonę.*
10. Pagal Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymo (toliau - **PAV įstatymas**) 2 str. 2 dalį, numatomas reikšmingas neigiamas poveikis aplinkai, tai aplinkos, jos elementų, juos vienijančių natūralių ir antropogeninių sistemų **kiekybinis ir (arba) kokybinis pokytis, siekiant kurio išvengti, jį sumažinti, kompensuoti ar likviduoti jo padarinius būtina numatyti atitinkamas priemones.**
11. Vadovaujantis PAV įstatymo 2 str. 4 dalimi miško kirtimas tiek valstybiniuose, tiek ir privačiuose miškuose yra planuojama ūkinė veikla (PŪV).
12. PAV įstatymo 3 str. 1 d. 3 punkte įtvirtintas **savarankiškas** PAV atlikimo pagrindas, tačiau paliekantis akivaizdžia teisėkūros spragą, t.y. *Planuojamos ūkinės veiklos, kuri dėl savo pobūdžio,*

masto ar numatomos vietos ypatumų gali daryti reikšmingą poveikį aplinkai, poveikio aplinkai vertinimas atliekamas, kai: <...> 3) planuojamos ūkinės veiklos įgyvendinimas gali daryti poveikį Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ teritorijoms ir kai saugomų teritorijų institucija, nurodyta Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatyme (toliau – saugomų teritorijų institucija), aplinkos ministro nustatyta tvarka nustato, kad šis poveikis gali būti reikšmingas.

13. Remiantis PAV įstatymo 3 str. 2 dalimi aukščiau minėtas nurodytas poveikio Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ teritorijoms reikšmingumas nustatomas atsižvelgiant į teritorijų apsaugos tikslus, planuojamos ūkinės veiklos poveikio dydį ir erdvinį mastą, poveikio tikimybę ir pobūdį, intensyvumą, trukmę, dažnumą, grįžtamumą ir galimybes išvengti ir sumažinti poveikį. Poveikis Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ teritorijoms laikomas reikšmingu, kai vadovaujantis Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymo nuostatomis ir atsižvelgiant į konkrečių teritorijų apsaugos tikslus planuojama ūkinė veikla gali reikšmingai neigiamai paveikti saugomas rūšis ir natūralias buveines ir (ar) Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ vientisumą.
14. Remiantis PAV įstatymo 11 str. 8 dalimi jeigu nustatoma, kad planuojamos ūkinės veiklos įgyvendinimas sukels reikšmingų neigiamų padarinių Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ teritorijoms ir nėra alternatyvių planuojamos ūkinės veiklos sprendinių, atsakingoji institucija priima sprendimą dėl planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai, išskyrus sprendimą, nurodytą šio straipsnio 11 dalyje, tik tais atvejais, kai ji privalo būti įgyvendinama dėl įpareigojančių svarbesnio visuomenės intereso priežasčių, tarp jų socialinio ar ekonominio pobūdžio.
15. Taigi, aukščiau minėto teisinio reguliavimo sisteminio aiškinimo kontekste nekyla abejonė, jog paga PAV įstatymo 3 str. 1 d. 3 punktą **kiekvienai planuojamai ūkinei veiklai įsteigtose Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ teritorijose privalo būti gauta už saugomas teritorijas atsakingos institucijos išvada dėl PŪV poveikio reikšmingumo** ir jeigu remiantis tokia išvada būtų nustatyta, kad PŪV poveikis gali būti reikšmingas, planuojamai ūkinei veiklai privalo būti atliktas poveikio aplinkai vertinimas. Tačiau tokia išvada nėra visiškai aiški iš nustatytos galiojančios PAV įstatymo 3 str. 1 d. 3 punkto formuluotės. Tuo tarpu institucinė praktika pasinaudodama šia netikslios įstatymo formuluotės spraga suformavo praktiką pagal kurią dėl planuojamų miško kirtimų (net ir plynųjų bei atrankinių) nesikreipia dėl Reikšmingumo išvados, taip išvengia poveikio aplinkai vertinimo ir sistemingai, masiškai pagrindiniais kirtimais naikina įsteigtas „Natura 2000“ teritorijas.
16. Lietuvos Respublikos vardu valstybės institucijos šiuo metu laikosi pozicijos, kad: *siekiant įgyvendinti planuojamą ūkinę veiklą, planus ir programas, kurie nepatenka į PAV įstatymo 1 ir 2 priedus, „Natura 2000“ teritorijoje ir jai artimoje aplinkoje poveikio „Natura 2000“ teritorijoms reikšmingumas turi būti nustatomas tik tais atvejais, kai numatoma statinių statyba*. Atitinkamai Lietuvos Respublika nurodo, jog *planuojamai ūkinei veiklai, planams ir programoms - pagrindiniams miško kirtimams „Natura 2000“ teritorijoje ar jai artimoje aplinkoje - nereikia nustatyti šių planuojamų ūkinių veiklų, planų ir programų poveikio reikšmingumo „Natura 2000“ teritorijai, jeigu tokios ūkinės veiklos metu nenumatoma statinių statyba*.
17. Toks „Natura 2000“ teritorijų apsaugos reikalavimų aiškinimas ir taikymas yra neteisėtas ir ydingas, - tiesiogiai pažeidžia ES Direktyvų nuostatas ir PAV įstatyme įtvirtintas teisės normas, paneigia fundamentalius aplinkos apsaugos ir „Natura 2000“ teritorijų apsaugos principus.
18. Pažymėtina, jog **nei Europos sąjungos teisės aktai, nei minėtos nacionalinės teisės normos, nenumato išimčių** ir neišskiria planuojamų ūkinių veiklų, planų ir programų, kurių įgyvendinimo „Natura 2000“ teritorijoje poveikio reikšmingumas neturėtų būti nustatomas ar vertinamas. Kitaip tariant, **remiantis aktuali ES bei nacionaliniu teisiniu reguliavimu bet kurios planuojamos ūkinės veiklos, plano ar programos, kurie planuojami įgyvendinti „Natura 2000“**

teritorijoje ar jai artimoje aplinkoje, poveikio reikšmingumas privalo būti nustatomas ir įvertinamas.

19. Saugomų teritorijų įstatymo 2 str. 15 p. įtvirtinta, jog ***Europos ekologinis tinklas „Natura 2000“ – vientisas buveinių apsaugai svarbių teritorijų tinklas, sudarytas iš teritorijų, kuriose yra tam tikro tipo Europos bendrijos svarbos natūralių buveinių ir Europos bendrijos svarbos rūšių buveinių, skirtas palaikyti, o kur reikia – atkurti iki palankios apsaugos būklės tam tikrų tipų natūralioms buveinėms ir rūšių buveinėms jų natūraliame areale. Į „Natura 2000“ tinklą įeina ir paukščių apsaugai svarbios teritorijos.*** Minėta, jog Europos Bendrijos svarbos saugomų teritorijų bendras tinklas „Natura 2000“ susideda iš teritorijų, įtrauktų į Vyriausybės patvirtintus buveinių ir paukščių apsaugai svarbių teritorijų sąrašus, taip pat teritorijų, įtrauktų į Vyriausybės įgalios institucijos tvirtinamą vietovių, atitinkančių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus, sąrašą, ir yra skirtas išsaugoti, palaikyti ir prireikus atkurti iki tinkamos apsaugos būklės natūralius buveinių tipus ir gyvūnų bei augalų rūšis jų natūraliame paplitimo areale. „Natura 2000“ yra Europos Bendrijos svarbos teritorijos ir Lietuvos Valstybės nacionalinis turtas. **Todėl „Natura 2000“ teritorijose bet kokia ūkinė veikla galima tik tuo atveju, jeigu ji negali sukelti reikšmingo poveikio šiai teritorijai bei joje saugomoms vertybėms.**
20. Be to, teisinio reguliavimo aspektu (dėl planuojamos ūkinės veiklos poveikio „Natura 2000“ teritorijoms reikšmingumo nustatymo) nėra jokios reikšmės ar į „Natura 2000“ teritoriją patenkantys miškai yra privatūs ar valstybiniai, ar jie yra priskirti ūkiniam, apsauginiam ar kitai miškų grupei ir ar miško kirtimas yra numatytas parengtame miškotvarkos projekte. **Jeigu nėra atsakingos saugomų teritorijų institucijos išvados dėl konkretaus kirtimo poveikio „Natura 2000“ teritorijai reikšmingumo nustatymo, tai toks miško kirtimas yra negalimas, o vykdoma ūkinė veikla - neteisėta.** Tokia veikla pažeidžia ne tik PAV įstatymo nuostatas, bet ir PAV Direktyvą, kurios tiesioginį taikymą esant normų prieštaravimui savo praktikoje pripažįsta Europos Teisingumo Teismas (2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/92/ES, iš dalies pakeista 2014 m. balandžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/52/ES).
21. Pažymėtina, jog vykdomos ūkinės veiklos poveikio „Natura 2000“ teritorijai reikšmingumas yra tiesiogiai susijęs su tai teritorijai nustatytais saugomomis vertybėmis. Todėl akivaizdu, jog **pagrindiniai miško kirtimai „Natura 2000“ teritorijose neišvengiamai ir objektyviai daro reikšmingą poveikį tokiai aplinkai bei jose saugomoms gamtinėms vertybėms,** kadangi ūkinės veiklos vykdymo teritorijoje reikšmingai sumažėja pagrindinio miško elemento - medžių masės, kuri sudaro miško ekosistemos pagrindą, - dalis.
22. Kadangi pagrindiniai kirtimai „Natura 2000“ teritorijose yra vykdomi neturint Reikšmingumo išvadų, tai dėl tokios ūkinės veiklos yra padaryta ir tebedaroma milžiniško masto žala Lietuvos Valstybės nacionaliniam turtui, kurio reikšmingumas yra pripažįstamas Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (47, 54 str.). Tokia ūkinė veikla yra neteisėta, nors ir vykdoma su valstybės institucijų pritarimu.

II

Siūlytina įstatymo pataisa, kuri neleistų piktnaudžiauti esama teisės taikymo spraga poįstatyminių aktų reglamentavimu

23. Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymo (toliau - PAV įstatymas) 3 str. 1 d. 3 punkte yra įtvirtintas **savarankiškas** (t.y. vienas iš trijų) PAV atlikimo pagrindas:

„Planuojamos ūkinės veiklos, kuri dėl savo pobūdžio, masto ar numatomos vietos ypatumų gali daryti reikšmingą poveikį aplinkai, poveikio aplinkai vertinimas atliekamas, kai: <...> 3) planuojamos ūkinės veiklos įgyvendinimas gali daryti poveikį Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ teritorijoms ir kai saugomų teritorijų institucija, nurodyta Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatyme (toliau – saugomų teritorijų institucija), aplinkos ministro nustatyta tvarka nustato, kad šis poveikis gali būti reikšmingas.”

24. Tačiau tokia teisės normos formuluotė yra ydinga ir sudaro galimybę neteisėtai išvengti poveikio „Natura 2000“ teritorijai reikšmingumo nustatymo ir privalomo poveikio aplinkai vertinimo atlikimo tuo atveju, kai planuojamos ūkinės veiklos organizatorius nesikreipia į saugomų teritorijų instituciją dėl planuojamos ūkinės veiklos reikšmingumo nustatymo ir atitinkamai nėra nustatinėjamas poveikio „Natura 2000“ teritorijai reikšmingumas ir neatliekamos privalomos poveikio aplinkai vertinimo procedūros, kadangi dirbtinai išvengiama nustatytos juridinių faktų sudėties poveikio aplinkai vertinimui atlikti.

25. Todėl siekiant užkirsti kelią ydingai praktikai, kuri pažeidžia PAV Direktyvos ir 1992 m. gegužės 21 d. ES Tarybos direktyvos dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos Nr. 92/43/EEB (toliau - „Natura 2000“ Direktyva) nuostatas bei aplinkosauginio reguliavimo prasmę ir paskirtį siūlau naują šios teisės normos redakciją, ją išdėstant taip:

„Planuojamos ūkinės veiklos, kuri dėl savo pobūdžio, masto ar numatomos vietos ypatumų gali daryti reikšmingą poveikį aplinkai, poveikio aplinkai vertinimas atliekamas, kai: <...> 3) planuojama ūkinė veikla patenka į Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ teritoriją, išskyrus atvejus, kai saugomų teritorijų institucija, nurodyta Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatyme (toliau – saugomų teritorijų institucija), aplinkos ministro nustatyta tvarka nustato, kad šios planuojamos ūkinės veiklos poveikis „Natura 2000“ teritorijai negali būti reikšmingas.”

ADVOKATAS SAULIUS DAMBRAUSKAS

